

Nr 137.

Av herr **Barthelson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående bidrag till vissa odlingsföretag m. m.

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen, nr 93, den 19 februari 1918 angående bidrag till vissa odlingsföretag m. m. hemställes om beviljande för år 1918 och år 1919 av medel för beredande av bidrag till odlingsföretag ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker. I propositionen framhålles, att framställningen är föranledd av de nuvarande brydsamma förhållandena, då landet är hänvisat att för livsmedelsbehovets täckande så gott som uteslutande lita sig till sina egna resurser. Ätgärder som under normala förhållanden skulle icke blott synts överflödiga utan till och med kunnat giva anledning till befogade anmärkningar, bliva nu berättigade, ja nödvändiga. Tillgodoseendet av folkets omedelbara behov av livsmedel under nuvarande kristid är nu lantbrukets ojämförligt viktigaste uppgift och, när för denna uppgifts fyllande kräves statens kraftigt understödande bistånd, måste principernas betänkligheter vika.

De medel, som för ifrågavarande ändamål begäras, utgöra för år 1918 8,800,000 kr. och för år 1919 7,350,000 kr., således betydande belopp.

Utän tvivel kunna inom vårt land avsevärda arealer utvinnas för odling av brödsäd, men det ligger i sakens natur, att den areal, som under innevarande år kan komma att odlas, ej åtminstone till någon betydlig del kan i år lämpligen besås med höstsäd eller vad vi kalla brödsäd, utan komma väl årets odlingar, att, som eljest sker, näskommande vår besås och då huvudsakligen med havre. Årets odlingar kunna därför ej beräknas att åtminstone avsevärt öka till-

gången av råg och vete till år 1919. Om också denna omständighet ej förringar betydelsen av de föreslagna odlingarna, torde det ej kunna med fog förnekas, att de ej kunna åtminstone i större grad föröka tillgången av brödsäd för nästkommande år.

Men även för det fall, att så lyckligen skulle ske, att genom möjligen blivande odlingar vår brödsädsproduktion skulle ökas till 1919, kommer alltid brist å råg det oaktat att förefinnas. Det torde ock i detta sammanhang böra erinras därom, att föga utsikt finnes för en ökning av den redan befintliga åkerjordens avkastning i följd av brist å artificiella gödningsämnen och i följd därav att tillgången å naturliga gödningsämnen minskats genom kreaturstockens nedsättning. Under sådana förhållanden synes det mig nödvändigt, att ett arbete bedrivs ej blott inom ramen för den kungl. propositionen utan utom de gränser denna utstakar, åsyftande att under innevarande år åstadkomma största möjliga sådd av råg.

Syftet med motionen är att framhålla ett led i ett sådant arbete, och detta är, att år 1918 och 1917 kalavverkade skogsmarker måtte, där marken är härför lämplig, efter på rätt tid och på rätt sätt utförd bränning av på hyggena kvarliggande ris i så stor omfattning som möjligt besås med råg av härför passande sort.

Sedan urminnes tider har svedjebruk använts i våra skogsbygder. På samma gång detsamma lämnade sina utövare bröd för egen räkning och foder åt kreaturen i halm, som de annars måste hämta från den kanske flera mil avlägsna slätten, har skogshushållaren å dessa risbrända hyggen erhållit en god skogsåterväxt i de fall då desamma fredats för betning.

Innan jag övergår till en framställning av vad en rågsådd på skogshyggen avkastar, torde något böra nämnas om dess betydelse för skogsåterväxten.

Såsom villkor för att ett hygge skall få rågsås måste från skogshushållnings synpunkt uppställas, att där finnes ett gott humustäcke, och att bränningen icke får ske under torra, utan att denna med vidtagande av nödiga försiktighetsmått verkställs, då marken efter nederbörd, helst fallen samma dag bränningen sker, äger sådan fuktighet, att elden ej kan genomtränga mosstäckets och sålunda ej nå humuslagret. Vid iakttagande av dessa försiktighetsmått har jag för egen del sedan 40 år tillbaka risbränt hyggen och även gärna sett, att de använts för en rågskörd, och har resultatet från skogsvårdssynpunkt alltid varit gott. Då humustäckets blir oskadat, är det givet, att den gödning

med kali, fosfor och salpeter, som genom askan tillföres marken, skall i hög grad bidraga till en snabb och kraftig växt hos plantorna.

Bränningens betydelse för skogsväxten ligger dock ej enbart häri, utan har professorn vid skogsförsöksanstalten H. Hasselman i sitt framstående arbete »om våra skogsföryngringsåtgärders inverkan på salpeterbildningen i marken och dess betydelse för barrskogens föryngring» påvisat, att den ökar salpeterbildningen i skogsjorden. Han framhåller »att bränningens huvudsakliga betydelse ligger i det inflytande, som den utövar på markens kväveomsättning, att skogseldarnas och svedningens betydelse med hänsyn till kvävet omsättning ligger däri, att de i marker betäckta med ett segt råhumustäcke förmå framkalla sådana förändringar, att det organiskt bundna kvävet överföres till salpetersyra».

Han framhåller även att »ännu 12 år efter svedningen marken kan bibehålla sin förmåga att överföra det organiskt bundna kvävet till salpeter.

Utnyttjandet av skogshyggen för jordbruksändamål är ej något för Sverige ensamt egenartat. Det förekommer i bl. a. länder i hela tyska riket, varest enligt uppgift i Lorey's Handbuch der Forstwissenschaft är 1893 till rågsådd användes 14,286.2 har, under det att 10 år förut eller 1883 för samma ändamål användes 10,486.3 har skogsmark, vadan dylik rågsådd således här avsevärt ökades.

I Finland beräknade en där år 1879 tillsatt skogskommitté, att den årliga svedjeytan där utgjorde 50,000 har. Med ledning av denna uppgift har den kända finska skogsmannen doktor A. Blomkvist beräknat bruttobehållningen från de svedade hyggena till 16 å 22 milj. mark årligen. För att påvisa, huru svedjeb bruket bedömes från skogsmannahåll i Finland anföres följande ur arbetet »svedjeb brukets betydelse för våra skogar, för land och folk» av finske jägmästaren Thom. Connelius:

»Såsom en nästan obestridd sanning, ett axiom, finna vi sålunda, att svedjekulturen eller skogsföryngringen i förening med svedjeb bruk överallt där den kommit till användning givit de bästa resultat. Så hava i Finland de vackraste skogsbestånd av ända till 180 års ålder uppkommit på tidigare som sved brukad mark. I Sverige har liksom Europas ju hela världens virkesrikaste bestånd av tall och gran uppstått på gamla rågsvedjor. I Danmark ha de förträffligaste skogskulturer blivit grundlagda på 'furbränd' jord, även från Tyskland meddelas, att skogskulturen i förening med svedjeb bruk givit i alla avseenden och speciellt för skogsföryngringen i tekniskt och ekonomiskt avseende gynnsamma resultat. De flesta forstmän, ja på något undan-

tag när alla, vilka uttalat sig i svedjefrågan, hava förordat svedjekulturen såsom en billig och säker skogsförnyngningsmetod.»

Faran för skogseld avskräcker mången från att avbränna riset å hyggen, men förefinnes icke denna fara, om bränningen sker en afton, då vindstilla råder och marken är fuktig och sedan allt i kanterna liggande ris dragits in på hygget, marken runt om hygget befriats från mossa och dylikt samt om hygget uppdelats i flera parceller som särskilt avbrännas, vartill kommer, att det brända hygget ej får lämnas, förrän släckning skett.

Vad nu anförts rörande svedjebrukets inverkan på skogshushållningen, torde påvisa, att man från skogsvårdssynpunkt ej har verkliga skäl att motarbeta ett återupptagande av svedjekulturen, där den fallit i glömska, och ett utvidgande av densamma där den ännu förekommer. Svedjekulturen bör just nu särskilt omhuldas, emedan den lämnar i regel en avsevärt högre avkastning för råg, än man på den bästa åkerjord kan ernå, om man tager hänsyn till korntalet. Så lämnade ett år ett flertal med råg besädda svedjefall efter av mig då gjorda anteckningar tillsammans i medeltal ett korntal av $19\frac{1}{2}$, vadan i lyckligaste fall korntalet kan bliva än högre. Jag tillåter mig att till belysande av fallrågens avkastningsförmåga citera följande ur en i skogsvårdsföreningens tidskrift intagen berättelse över föreningens exkursion år 1909:

»Flertalet av alla de vackra ungskogsbestånden å kronoparken Skagersholm hava uppkommit på s. k. svedjor. Revirförvaltaren söker därför få till stånd svedning med rågsädd å lämpliga platser genom brukarna å kronoparken. Vid ett dylikt nu avmejat rågfält gjordes halt. Kronoparken bekostade risbränningen och lämnade bidrag till kostnaden för hägnadens uppförande med 5 öre metern. Brukaren är skyldig underhålla hägnaden under 5 år. Rågskörden på en sådan svedja blir ganska avsevärd, varpå några kvarlämnade verkliga jättestrån gävo synliga bevis. Ett stånd hade givit 33 ax med 1,864 korn, ett annat 33 ax med 1,991 korn, ytterligare ett 23 ax med 1,364 korn samt ett 20 ax med 1,180 korn.

På ett tunnland hava utsåtts 15 kilogram råg. Skörden utgjorde 20 tjog kärvar, och då av varje tjog kärvar erhöles $\frac{1}{8}$ tunna, blev skörden $2\frac{1}{2}$ tunna eller 300 kilogram. Detta blir 20:e kornet. Under det att en vanlig träda måste dikas, plöjas flera omgångar m. m., så fordrar svedjan gent emot detta tunga arbete en obetydlighet av arbete. Hela arbetet å den sistnämnda inskränker sig till hyggets avbränning, markens upphackning mellan stubbar och stenar samt sädens

nedharkning, vartill kommer på grund av det hos oss vanliga skogsbetet hyggets inhägnande, vilket dock numer genom att därvid användes järntråd ej är så arbetsamt som förr, då därtill brukades gärdsel.

Härtill kommer, att då trädan kräver gödning av både naturliga och artificiella gödningsämnen, kräver rågsvedjan ingen gödning. Både kväve, kali, fosfor och salpeter lämna det på hygget varande humuslagret och askan i tillräcklig mängd gratis och utan allt det arbete, som kräves för trädans gödslande, vilket under nuvarande brist på gödningsämnen och med hänsyn till dessas dyrhet, när de kunna i någon mån erhållas, förtjänar att särskilt beaktas vid denna frågas bedömande.»

Då av de anförda enskilda fallen framgår, att avkastningen av rågsådden i fråga varit högst betydande eller omkring 20:e kornet, kan man härav sluta till att fallrågen i korntal räknat lämnar en avkastning dubbelt så stor som den på vanlig åkerjord skördade rågen lämnar.

Saknaden av all statistik på detta område omöjliggör en beräkning av fallrågens avkastning i allmänhet, men tala de enskilda fall, som jag i rätt stor omfattning från min praktik känner till, att det ej ligger någon överdrift uti att beräkna medelskörden av denna å hyggen sådda råg till 15:e kornet. Medeltalet för såddmängden av råg på 1 har torde kunna sättas till 80 kilogram, då det är fråga om gammal råg, och 100 kilogram per har, för ny råg. Utgående från dessa siffror torde man våga beräkna, att risbränd och med fallråg besädd mark i stort kan lämna per har en avkastning av åtminstone 1,000 kilogram råg.

För uppnående av ett dylikt resultat fordras, att allt arbete för rågsådden skett på lämpligt sätt samt att gott utsäde använts av s. k. fallråg, d. v. s. råg som skördats å svedjefall eller av Vasaråg eller med dessa likvärdiga sorter. Även vanlig helst gammal s. k. svensk råg kan med gott resultat användas till ifrågavarande rågsådd, men är säkerheten för god skörd under ogynnsamma väderleksförhållanden då mindre än vid användande av nyssnämnda sorter.

Då vi sakna alla uppgifter rörande den areal skogsmark, som här i landet årligen kalhugges, möter det stora svårigheter även för ett ungefärligt beräkande av denna areal. Med hänsyn till de betydande avverkningar, som utförts under åren 1917 och 1918, torde man dock kunna påstå, att under dessa tvenne år avverkats minst 2 procent av den beräknade skogbevuxna arealen inom Svealand och Götaland.

I 1915 års upplaga »Sverige» beräknas hela landets beväxta skogsareal till 22,234,479 har, vilka till allra största del beklädas av tall och gran ofta i blandning med lövträd och därför lämpa sig för svedjebbruk. Av denna areal beräknas 7,364,820 har tillhöra Svealand och Götaland eller den del av landet, varest trakthuggning företrädesvis användes. Under antagande som nämnt att av sistnämnda skogbevuxna areal årligen under de tvenne sista åren kalhuggits $\frac{1}{100}$, skulle den åren 1917 och 1918 kalavverkade ytan utgöra 147,296 har. Då i och för den ifrågasatta rågsådden ej kunna användas moar och bergbunden mark likasom ej heller sur mark, kan ej hela den nämnda hyggesarealen påräknas för rågsådd. Om endast hälften av dessa hyggen anses lämplig för en rågskörd, erhålles härför en areal av i runt tal 70,000 har.

Med beräkning av en medelavkastning per har av 1,000 kilogram, skulle således en svedjekultur kunna lämna landet en rågskörd av 70,000 ton. Hela landets rågskörd i medeltal för åren 1901—10 beräknas till 589,768 ton, vadan, om alla dessa 70,000 har, kunde bli va rågsådda, landets rågproduktion därigenom skulle kunna ökas med i det närmaste 12 procent. Ovanan vid denna kultur i förening med omöjligheten att under för handen varande förhållanden anskaffa tillräckliga mängder utsäde för 70,000 har, gör det naturligtvis omöjligt att innevarande år med råg beså hela denna betydande areal. Om också detta otvivelaktigt är fallet, bör detta ej få hindra, att någon del eller så mycket som möjligt av densamma utnyttjas för ändamålet.

Under antagande att 10,000 har, av dessa 70,000 nu kunna besås, skulle med beräknande av nyssnämnda medeltal för avkastning kunna för år 1919 påräknas ett plus i vår folknäring av 10,000 ton råg direkt tagna från våra skogar, utan att därför behöver tagas i anspråk någon som helst del av de gödselmedel, som finnas. Lantbruket, som härtill ej behöver tillsläppa dessa för detsamma viktiga gödslingsmedel, finge därigenom ett avsevärt tillskott av halm till foder. Om man beräknar utsädesmängden till 80 kilogram per har, skulle för besåning av 10,000 har, erfordras en utsädesmängd av 800,000 kilogram.

Första villkoret att i år få i gång en rådsådd å härför lämpliga hyggen är att utsäde anskaffas. I den mån detsamma ej kan inom landet uppbringas, torde detsamma genom byte med svensk råg eller möjligen genom köp kunna anskaffas från Finland, vars fallråg eller s. k. Vasaråg är för ändamålet lämplig.

Om priset för utsäde beräknas komma att uppgå till 50 öre per kilogram, skulle således totalkostnaden för detsamma anskaffande komma att uppgå till 400,000 kronor. Då de personer, som skulle komma att utföra denna rågsädd, måste antagas bestå av skogstorpäre och brukare eller ägare av snärre hemman och lägenheter, vilka ej kunna förutsättas äga förmåga att själva anskaffa detta utsäde, bör staten träda emellan och betala en del av denna kostnad, som rimligtvis torde utgöra 50 procent av densamma. Av statsmedel skulle således härför erfordras 200,000 kronor.

I vissa fall torde även bidrag böra lämnas till hägnaden kring hyggena. Då emellertid uppsättandet av hägnad kring hyggena bör betraktas som en skogsodlingsåtgärd, torde, där bidrag härtill visar sig erforderligt, sådant böra lämnas av vederbörande skogsvårdsstyrelse. Då nu föreslagna sädd av råg å hyggen på det intimaste berör skogsvården, bör det tillkomma skogsvårdens män, jägmästarna och skogsvårdsstyrelserna, att i detta fall vara bestämmande. Sker så, har man garanti för att denna svedjekultur kommer att utföras så, att den ej skadar det för landet så betydelsefulla skogsbruket.

Och torde man hava rätt förvänta, att i första hand förvaltarna av statens skogar, skogsvårdsstyrelserna och skogscheferna å de privata skogarna, om hänvändelse till dem göres i frågan, med intresse skola arbeta för det utökande av vår folknäring, som för närvarande av alla måste erkännas vara av allra högsta betydelse.

Departementschefen yttrar s. n. i den kungl. propositionen, att framställningen av medel till bidrag till odlingsföretag är föranledd av de nuvarande brydsamma förhållandena, då landet är hänvisat att för livsmedelsbehovets täckande så gott som uteslutande lita till sina egna resurser, och att åtgärder, som under normala förhållanden skulle icke blott synts överflödiga, utan till och med kunnat giva anledning till befogade anmärkningar, bliva nu berättigade. Tillämpande detta departementschefens uttalande på av mig nu framställda förslag att för rågodling använda hyggen i landets skogar, får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder, som kunna finnas vara lämpliga, för besående under innevarande år med råg av kalavverkade härför lämpliga skogsmarker, i så stor utsträckning, som förhållandena

medgiva och att för detta ändamål till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1918 ställa ett belopp av 200,000 kronor.

Stockholm den 28 februari 1918.

Gust. Barthelson.

I motionen instämma:

P. O. Welanders.

A. O. Frändén.
